

Дейнеко Л.В.

*д.е.н., проф. завідувач відділу проблем розвитку
продовольчого комплексу та споживчого ринку*

Іртищева І.О.

*к.е.н., докторант, відділ проблем розвитку
продовольчого комплексу та споживчого ринку*

Купчак П.М.

*к.е.н., н.с., відділ проблем розвитку
продовольчого комплексу та споживчого ринку
Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ*

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

*Розглянуто особливості сільського зеленого туризму в Україні. Виділено позитивні та
негативні складові його розвитку.*

Ключові слова: агрооселя, зелений туризм, тренінг, підприємництво.

Постановка проблеми. Серед європейських держав Україна відзначається найбільшим розмаїттям ландшафтних комплексів, значним історико-культурним, етнічним та генетичним надбанням і саме тому раціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу України слід розглядати як один із дієвих шляхів розв'язання проблем її економічного розвитку, стабілізації екологічної ситуації та забезпечення належного рівня і якості життя населення. Незважаючи на існуючий потенціал, який часто залишається невикористаним, в Україні досі відомі широкому загалу лише традиційні види туризму (міжнародний і внутрішній курортний). А відпочинок у селі, про який і піде мова у цій статті, який активно розвивається в усіх країнах Європи, лишається на початковому етапі розвитку.

Активізація попиту на відпочинок у сільській місцевості провокує збільшення пропозиції в цьому порівняно молодому сегменті туристичного ринку. Наприклад, за даними Володимира Васильєва, голови Союзу сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (ССЗТУ), регіональні представництва Союзу просувають близько 600 різних садиб загальною місткістю більше 6 тис. місць, які щорічно приймають не менш 800 тис.чол. Для порівняння: у Польщі агротуризмом займаються близько 12 тис. господарств, у Франції, Англії й Німеччині – не менш 20 тис. у кожній країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питання розвитку сфери зеленого туризму присвячені праці В.П.Васильєва, В.В.Гловацької, М.Й.Рутинського, Л.А.Мерлян, В.К.Терещенка та інших. Незважаючи на це, ряд аспектів цієї актуальної проблеми у нових економічних умовах залишаються недостатньо вивченими і потребують більш глибоких досліджень.

Мета дослідження полягає в необхідності наукового обґрунтування та популяризації відпочинку в українському селі, а також розробки практичних рекомендацій щодо ефективного розвитку та функціонування зеленого туризму як одного із напрямів розвитку підприємництва в сільській місцевості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільський зелений туризм в Україні почав інтенсивно розвиватися в середині 90-х років ХХ ст., але в ті часи приватних сільських садиб, які приймали туристів, в Україні налічувалося всього кілька десятків, а тепер їх тисячі. Найчастіше сільський зелений туризм як додаткова діяльність на селі є формою діяльності сільськогосподарської ферми або двору, тобто він тісно пов'язаний із сільським господарством. Як приклад можемо відзначити, що найбільш успішні агрооселі у розвинених західних країнах паралельно займаються сільськогосподарською діяльністю,

або ця діяльність і є головною для агрооселі. Саме сільське господарство в агрооселі є однією з атракцій для туристів, які можуть взяти у ній участь. Для України, де значна частина населення, що проживає у містах, має родичів у селі або періодично навідується у сільську місцевість, така атракція, певна річ, не є найголовнішою, але для деяких жителів міст це є все ж актуальним, і такою можливістю не слід нехтувати [1].

В Україні 90% сільських туристичних садиб зосереджені в традиційних туристичних регіонах: у Криму, Приазов'ї, Причорномор'ї й Карпатах. Як правило, розташовано ці об'єкти поблизу відомих курортно-рекреаційних центрів, баз відпочинку й гірськолижних курортів. Спеціалізуються вони на прийомі лижників або пляжних туристів і часом без усяких фольклорних особливостей, якими, властиво, сільський туризм відрізняється від інших видів туризму.

Причорномор'я – регіон, що розташований на півдні України й частково доводиться на Причорноморську низовину (Одеська область, Миколаївська область, Херсонська область). Українське Причорномор'я відоме природно-рекреаційними ресурсами: узбережжя Чорного моря із широкими дрібно-піщаними пляжами, мінеральні води, лікувальні болота, об'єкти природно-заповідного фонду (Чорноморський біосферний заповідник, Асканія-Нова та ін.), пам'ятки природи й садово-паркового мистецтва державного значення.

Всі ці фактори сприяють створенню першокласних кліматичних курортів, найбільш відомими з яких є Кароліна-Бугаз, Куяльник, Затока, Коблево, Очаків, Генічеськ, Скадовск і багато інших. Культурним центром Причорномор'я є Одеса. Це місто має значну кількість культурних пам'яток, пам'ятників видатним діячам культури й мистецтв. Але особливої популярності останнім часом має «Гранітно-степове Побужжя», розташоване в Миколаївській області. Мигія, село, де розташоване адміністративна частина Регіонального ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя» стало переможцем інтерактивного конкурсу за назвою «Дива землі святого Миколая», як краще місце для відпочинку. Конкурс проходив протягом майже трьох місяців. Завдяки йому були названі 12 чудес цього краю, найпривабливіші куточки природи, самі цінні історико-культурні пам'ятки. І не слід забувати, що 12 миколаївських чудес – це 12 потенційних туристичних маршрутів. У даний момент у Миколаївській області працюють 63 ліцензовані туристичні підприємства, 10 туроператорів і 53 турагента. Ці підприємства протягом 2008 року надали послуги 48689 туристам. Обсяг наданих туристичних послуг склав 31 млн. 177 тис. грн., а платежі в бюджет, які надійшли від діяльності туристичних підприємств області, – майже 3,4 млн. грн.

Регіонально-ландшафтний парк «Гранітно-степове Побужжя» розташований на кордоні Первомайського, Доманівського, Арбузинського, Вознесенського, Братського, Врадіївського, Кривоозерського районів Миколаївської області, а також м. Южноукраїнська. Його площа становить 7394,3 га та 1658 га охоронної зони. Територія парку підтримує життєдіяльність близько 1000 видів рослин, 40 видів ссавців, 190 видів птахів, 32 видів риб. Різноманіття комах оцінюється в 11000 видів. Із цього видового багатства більш ніж 150 видів занесено в Червону книгу України, Європейський Червоний список, Червоний список Міжнародного союзу охорони природи, список Бернської конвенції, а також регіональний охоронний список Миколаївської області й перебувають під особливою охороною.

Гранітно-степове Побужжя – це унікальний природний ландшафт, створений виходами Українського кристалічного щита, які утворюють скелі, каньйони й пороги Південного Бугу, рік Мертвод, Великої Корабельної, де збереглися заплавні лісу серед розораного степу. Рекреаційно-туристичний потенціал Гранітно-степового Побужжя складається з однієї із кращих у Європі природних трас для водного сплаву. На території парку прокладені пішохідні й водні туристичні маршрути, екскурсійні й екологічні доріжки.

Швидко відбити вкладення в цей бізнес не виходить. Це можна зробити тільки при

вартості проживання від \$100 за добу на людину. Але ціни сільських підприємців дуже демократичні і для того, щоб існувати, вони змушені здавати в оренду музичну апаратуру, виступати з концертами на фестивалях, надавати транспортні послуги й т.д. Але підвищувати ціни вони поки не збираються. Справа в тому, що при високій вартості розміщення потрібно витримувати й високий рівень сервісу, а це велика проблема. Купити “хатинку” у занедбаному селі у віддаленому районі можна разом із землею за \$ 2-3 тис. Причому спектр послуг, які готові запропонувати сільські підприємці досить широкий: від ночівлі в саманній хаті до полювання, катання на конях і риболовлі. Що ж стосується знайомства з побутом і традиціями, то підприємцям найчастіше не потрібно шукати екскурсіводів, досить сільського вчителя.

Для залучення туристів у село вареників і горілки недостатньо. Конче потрібно створити карту привабливої місцевості, сформувати її історичну легенду й програму активного відпочинку. У протилежному випадку, перший клієнт може виявитися останнім. Саме тому власники сільських туристичних садіб активно розвивають супутні послуги, займаються розвитком маршрутів і пошуком народних промислів на території району. Для того, щоб одержати віддачу від туристичного бізнесу на селі, необхідно приймати не менш 50 чол. на місяць. При цьому в більшості випадків досить буде одержувати 250 грн. з людини за добу (150 грн. – проживання плюс 100 грн. – харчування). На жаль, одержати кредит або ж провести масову рекламну кампанію для села практично неможливо. Тому для більшості власників садіб туристичний бізнес не є основним, вони заробляють в іншому бізнесі.

Експерти вказують на ряд проблем, що стримують розвиток сільського зеленого туризму в центральноукраїнській “глибинці”. Перша – інформація про існуючі садіби найчастіше не доходить до споживача. Насамперед, через недостачу засобів у самих власників. Тому власники садіб воліють рекламуватися за принципом “з рук у руки”, через електронний каталог ССЗТУ, а також беручи участь у туристичних виставках і етнографічних фестивалях.

Друга проблема – недостача власних засобів для облаштування туристичних об’єктів та їх інфраструктури. Взяти кредит під організацію об’єкта сільського туризму в Україні майже неможливо. До того ж в Україні більшість суб’єктів даного виду туристичного бізнесу не є підприємцями, а тому можуть кредитуватися тільки як фізичні особи, але в сільській місцевості це рідкість. Тому більшість власників садіб, крім надання туристичних послуг займаються й іншими видами бізнесу або ж шукають партнерів у великих містах. Працювати через туркомпанії або готелі наслідуються лише одиниці – побоюються цінових накруток. Наприклад, тижнева літня відпустка в селі з харчуванням у Київській області коштує в середньому \$ 250-300, тоді як у Карпатах – \$ 600-700, а в альпійському селі – від \$800.

На думку експертів, попит на цей турпродукт у центральній частині України остаточно не сформований. Більшість власників садіб пропонують поки лише проживання. Але як тільки вони підійдуть до організації відпочинку більш професійно (транспортне обслуговування, проведення екскурсій і анімації) і підключать до цього бізнесу інших підприємців із суміжних галузей, тоді результат буде кращим.

Перші роки становлення сільського зеленого туризму відзначилися тим, що цей процес почали фінансувати міжнародні організації-донори, зокрема Фонд розвитку Карпатського регіону, “Свразія”, “Відродження”, програма TACIS та інші. Їх внесок був необхідним поштовхом для активної діяльності. Зараз багато програм розвитку сільського зеленого туризму також діє за допомогою донорських коштів [5].

Реклама і пропаганда сільського зеленого туризму лягає головним чином на Спілку сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та заснований нею науково-популярний журнал “Туризм сільський зелений”. Ця всеукраїнська неприбуткова організація кожного року навесні проводить виставки-ярмарки із сільського туризму “Українське село запрошує”. Разом з тим, агрооселі також презентуються на туристичних

та сільськогосподарських виставках і ярмарках (хоча це, переважно, лише найрозвиненіші агрооселі). Поруч із всеукраїнським каталогом (на базі журналу “Туризм сільський зелений”) виходять розрізнені і часто нескоординовані каталоги за регіонами. Потребує удосконалення реклама сільського зеленого туризму в Інтернеті [2].

Органи влади проявляють інтерес до розвитку сільського зеленого туризму, особливо у регіонах, які є традиційно туристичними, але чіткої програми підтримки та стимулювання розвитку сільського зеленого туризму не розроблено. Кошти на підтримку саме цього виду діяльності майже не виділяються. Власники агроосель більше зацікавлені у співпраці з неурядовими організаціями, які можуть надати їм реальну підтримку чи рекламу.

Туристичні оператори (турфірми) мало зацікавлені розвитком сільського зеленого туризму (крім співпраці з елітними агрооселями), оскільки вони отримують невеликі комісійні від такої співпраці, а також агрооселі не мають належної якості послуг, яка зацікавила б клієнтів, що замовляють відпочинок у туроператора.

Необхідно відзначити і позитивні моменти розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Насамперед, сільський зелений туризм створює робочі місця і приносить прибуток сільському населенню, який важко заробити іншим чином. Розвиток цього виду туризму спонукає до поліпшення благоустрою сільських садиб, вулиць, загалом сіл; стимулює розвиток соціальної інфраструктури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Туризм займає особливе місце в економіці країн і саме розвиток сільського туризму дасть можливість зменшити рівень безробіття на ринку праці в Україні, скоротити міграції робочої сили з села до міста, розвивати соціальну інфраструктуру села, покращувати благоустрій осель, вулиць та сіл. Разом з цим це дасть змогу збувати сільськогосподарську продукцію без посередників, відроджувати, зберігати і розвивати народні промисли та історико-культурні спадщини, диверсифікувати місцеву аграрну економіку, а також розширити загальний спектр туристичних послуг, що їх нині пропонує Україна.

Список використаних джерел:

1. Гловацька В.В. Сільський зелений туризм: сутність, функції, основні організації: [Про розвиток зеленого туризму (СЗТ) в Україні] // Економіка АПК. – 2006. – №10. – С. 148-155.
2. Заставецький Т.Б. Туризм як одна з пріоритетних галузей розвитку депресивного аграрного регіону // Туризм сільський зелений. – 2007. – №6. – С. 15-19.
3. Мельниченко С.В., Михайличенко Г.І. Розвиток сільського туризму як джерела отримання додаткових доходів особистих селянських господарств в Україні // Бар'єри та можливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні // Матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 14-15 лютого 2005 р. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – С. 250-251.
4. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: Навч. посіб. / М.Й.Рутинський, Ю.В.Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
5. www.greentour.com.ua.

Дейнеко Л.В., Иртышева И.А., Купчак П.М. Сельский туризм как один из направлений развития предпринимательства на селе.

Рассматриваются особенности сельского зеленого туризма в Украине. Выделено позитивные та негативные составные его развития.

Ключевые слова: аграрный дом, зеленый туризм, тренинг, предпринимательство.

Deineko L.V., Irtysheva I.A., Kupchak P.M. Rural tourism as one of line of development of entrepreneurial activity in village.

In the article the features of rural green tourism are considered in Ukraine. The positive and negative moments of his development are selected.

Keywords: agrohouse, green tourism, training, enterprise.